

Erna Rosenstein

Mogę powtarzać tylko nieświadomie

Lewis Kachur w książce *Displaying Marvellous* podaje ciekawą koncepcję genezy wystaw surrealistycznych, z których pierwsza odbyła się w 1938 w Paryżu. Według niego była ona odpowiedzią na szyderczą wobec sztuki awangardowej wystawę *Entartete Kunst* w Monachium w 1937, która podróżowała potem po miastach Rzeszy. Ukazanie sztuki współczesnej jako wielkiego śmietnika, kompostu historii, sprowokowało surrealistów do własnej, politycznej reakcji. Erna Rosenstein widziała obie te wystawy, tę drugą w jej berlińskiej odsłonie z 1938.

Jej sztuka, prowokowana impulsem, całkowicie wolna, kształtowała się jednocześnie z całkowitą świadomością czym jest w wymiarze politycznym surrealizm. W wyborze tego właśnie języka był opór artystki (uczestniczki komunistycznej konspiracji w latach 30.) wobec programu kulturalnego propagowanego przez powojenne władze. W latach 50. surrealizm uchodził za jednego z najbardziej zajadłych i podstępnych wrogów Partii.

Surrealizm należy wydobyć z naiwnej i romantycznej koncepcji sztuki rzekomo uciekającej od rzeczywistości w świat wyobraźni. Owszem, był to świat wyobraźni, ale nigdy nie była to ucieczka. Dla artystki sensem sztuki nie było „dzieło” ale działanie. Jak sama to ujmowała: „mogę powtarzać tylko nieświadomie”. Sztukę rozumiała jako momentalne odsłonięcie procesu psychicznego. Ślad ołówka na kartce nazywała „zadrapaniem”, imiona jakie nadajemy rzeczom – „przerwaniem”, świadoma rozpadliny jaka się rysuje pomiędzy językiem a rzeczywistością. Mówią o tym tytuły obrazów: *Co będzie?, Nie wiadomo skąd i dokąd, Rozdarcie, Odlatuje poza nazwę*.

W czasie wojny była świadkiem zabójstwa rodziców, co naznaczyło jej twórczość. Powracała do tamtego wydarzenia poprzez próbę zobrazowania twarzy, dłoni, krzyku. Moment narodzin sprzęga się z końcem. Tożsamość nigdy nie zostaje scalona. W jej sztuce ciało jest źródłem życia, przyjemności, ale to zarazem tylko przedmiot, odpad. W środku ciała widać śruby, koła zębate, młotki, schodki.

Erna Rosenstein i jej mąż krytyk literacki Artur Sandauer byli częstymi gośćmi w pracowni Henryka Stażewskiego przy ul. Świerczewskiego w Warszawie. Podobnie jak Stażewski związani byli z kręgiem Galerii Krzywego Koła, byli obecni na wernisażach w Galerii Foksal i plenerach w Osiekach, przyjaźnili się z Mironem Białoszewskim. Do Stażewskiego zbliża Ernę Rosenstein wysiłek afirmacji świata. Jej sztukę łączy też nieoczywiste pokrewieństwo z twórczością Krasińskiego, który dzielił pracownię ze Stażewskim od końca lat 60. Sposób w jaki tworzyła, zawieszala na ścianach i rozkładała na meblach swoje przedmioty może mieć wiele wspólnego z pułapkami na percepcję, które zastawiał w pracowni przy ul. Świerczewskiego Edward Krasiński.

Pokazujemy twórczość powstającą od ok. 1960 do końca lat 90. Prace pochodzą z dawnej pracowni Erny Rosenstein w Warszawie, obecnie z kolekcji Adama Sandauera.

Wystawa dzieli się na dwie części. W Fundacji Galerii Foksal przy ul. Górskiego prezentujemy obrazy i rysunki. W Instytucie Awangardy, w dawnej pracowni Stażewskiego/Krasińskiego pokazujemy obiekty, „przedmiotowe” obrazy Rosenstein i jej „zlepy” z tworzyw sztucznych, malowanych bombonierek, dzwoneczków do drzwi, kapsli i sprężyn. Dotąd traktowane jako margines sztuki Erny Rosenstein, dzisiaj pokazane są w jej centrum. Otaczały ją w jej pracowni, towarzyszyły jej jako niezwykła biżuteria, przerywały barierę między sztuką a nie-sztuką, włączały zdezelowany artefakt z powrotem w obroty rzeczy. Kiedyś tworzyły całość, dzisiaj bezpowrotnie zmienioną i domagającą się ponownej interpretacji. Chcemy aby na chwilę odwiedziły to miejsce, by „wleciały przez okno”, pokazały swoje zęby i pazury.

Dorota Jarecka, Barbara Piwowarska
kuratorki wystawy

otwarcie 13 maja 2011

Instytut Awangardy

Al. Solidarności 64 m 118, Warszawa

godzina 18:00

Fundacja Galerii Foksal

ul. Górskiego 1A, Warszawa

godzina 20:00

Wystawa czynna do 2 lipca 2011

Kontakt T/F + 48 22 826 50 81 / mail@fgf.com.pl / www.fgf.com.pl

---

Erna Rosenstein urodziła się 17 maja 1913 we Lwowie. Dzieciństwo spędziła w Krakowie. W latach 1932-1934 studiowała na Wiener Frauen Akademie w Wiedniu, współpracując w tym czasie ze Związkiem Robotników Wiedeńskich. W latach 1934-1937 studiowała na Wydziale Malarstwa ASP w Krakowie (równolegle z Jadwigą Maziarską i Tadeuszem Kantorem). Od 1936 była nieformalnie związana z I Grupą Krakowską, współpracowała z Teatrem Cricot i współtworzyła komórkę organizacji komunistycznej na ASP. W 1937/1938 wyjechała do Paryża (m.in. z Saszą Blonderem), gdzie silnie oddziałała na nią wystawa surrealistów, a także obejrzała w drodze powrotnej przez Niemcy wystawa *Entartete Kunst*. W 1939 zadebiutowała jako malarka w Domu Plastyków w Krakowie. W tym samym roku wytoczono jej sprawę sądową za udział w nielegalnej demonstracji pierwszomajowej. Po wybuchu wojny wyjechała do Lwowa, gdzie działała w Związku Plastyków. Po wkroczeniu Niemców do Lwowa została przesiedlona do lwowskiego getta, skąd wydostała się w 1942. Do końca wojny ukrywała się pod przybranymi nazwiskami. W 1945 została członkiem ZZPAP i wstąpiła do PPR. W 1946 wzięła udział w wystawie Młodych Plastyków w Krakowie, wiążąc się z tzw. „grupą nowoczesnych”. W 1947/1948 wyjeżdżała do Szwajcarii i Paryża, gdzie oglądała wystawy surrealistów (m.in. w Galerie Maeght). W 1948 wzięła udział w I Wystawie Sztuki Nowoczesnej w Pałacu Sztuki w Krakowie. W 1949 w Paryżu związała się z Arturem Sandauerem, z którym zamieszkała na stałe w Warszawie. Do 1955 nie wystawiała, okres socrealizmu nazywała „schematyzmem”. W 1955 wzięła udział w jednej z pierwszych wystaw sztuki nowoczesnej okresu Odwilży, tzw. *Wystawie 9 malarzy* w Krakowie, a następnie w II (1957) i III (1959) Wystawie Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. W 1957 zakładała II Grupę Krakowską, odtąd wystawiając na wszystkich wystawach zbiorowych Grupy. W 1958 miała wystawę indywidualną w Galerii Sztuki Nowoczesnej Krzywe Koło w Warszawie. Rozgłos przyniosła jej wystawa w warszawskiej Zachęcie w 1967 w aranżacji przestrzennej Tadeusza Kantora. Brała udział w wielu wystawach w kraju i zagranicą, m.in. *Sympozjach Złotego Grona* w Zielonej Górze, happeningach Tadeusza Kantora: *Cricotage'u* (1965) i *Panoramycznym Happeningu Morskim* (1967). W 1976 otrzymała Nagrodę Krytyki Artystycznej im. Cypriana Kamila Norwida, w 1996 Nagrodę im. Jana Cybisa.

Tworzyła obrazy, asambláže, rysunki, obiekty i książki artystyczne. Wydała siedem tomików wierszy, m.in. *Ślad* (1972), *Spoza granic mowy* (1976). Zmarła 10 listopada 2004 w Warszawie. Jej prace znajdują się m.in. w Muzeach Narodowych w Warszawie, Wrocławiu, Krakowie, w Muzeum Sztuki w Łodzi.